

ALISHER NAVOIY

XALQARO JURNAL
INTERNATIONAL JOURNAL

VOLUME 1, ISSUE 2, 2021

ISSN 2181-1490

Doi Journal 10.26739/2181-1490

ALISHER NAVOIY

XALQARO JURNAL
INTERNATIONAL JOURNAL
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ

Tadqiqot.uz

TOSHKENT-2021

**ALISHER NAVOIYNING 580 YILLIK
YUBILEYIGA BAG'ISHLANADI****ПОСВЯЩАЕТСЯ 580 ЛЕТНОМУ
ЮБИЛЕЮ АЛИШЕРА НАВОИ****DEDICATED TO THE 580th ANNIVERSARY
OF THE BIRTH OF ALISHER NAVOI**

Buyuk shoir va mutafakkir, atoqli davlat va jamoat arbobi Alisher Navoiyning bebaho ijodiy-ilmiy merosi nafaqat xalqimiz, balki jahon adabiyoti tarixida, milliy madaniyatimiz va adabiy-estetik tafakkurimiz rivojida alohida o'rin tutadi. Ulug' shoir o'zining she'riy va nasriy asarlarida yuksak umuminsoniy g'oyalarni, ona tilimizning beqiyos so'z boyligi va cheksiz ifoda imkoniyatlarini butun jozibasi va latofati bilan namoyon etib, yer yuzidagi millionlab kitobxonlar qalbidan munosib va mustahkam o'rin egalladi.

***O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Shavkat Miromonovich Mirziyoyev***

Бесценное творческое и научное наследие великого поэта и мыслителя, известного государственного и общественного деятеля Алишера Навои играет важную роль в истории не только отечественной, но и мировой литературы, развитии национальной культуры и литературно-эстетического мышления. В своих лирических и прозаических произведениях великий поэт, воспевая высокие общечеловеческие идеи, демонстрировал богатый лексический запас и выразительные средства родного языка, благодаря чему занял достойное место в сердцах миллионов читателей по всему миру.

***Президент Республики Узбекистан
Шавкат Миромонович Мирзиёев***

The invaluable creative and scientific heritage of the great poet and thinker, famous statesman and public figure Alisher Navoi has a special place not only in the history of our people, but also in the history of world literature, the development of our national culture and literary and aesthetic thinking. The great poet, in his poetic and prose works, with his whole charm and grace, has taken a worthy place in the hearts of millions of readers around the world, expressing the high universal ideas, the incomparable richness of words and the infinite possibilities of expression of our native language.

***President of the Republic of Uzbekistan
Shavkat Miromonovich Mirziyoyev***

ALISHER NAVOIY XALQARO JURNALI

Bosh muharrir:

Mirzayev Ibodulla*f.f.d., professor
(O'zbekiston)*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Jabborov Nurboy*f.f.d., professor
(O'zbekiston)*ALISHER NAVOIY
XALQARO JURNALI HAY'AT A'ZOLARI:**Muhiddinov Muslihiddin***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Sirojiddinov Shuhrat***f.f.d., professor (O'zbekiston)***O'nal Kaya***f.f.d., professor (Turkiya)***Haqqulov Ibrohim***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Dilorom Salohiy***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Sodiqov Qosimjon***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Mark Tutan***f.f.d., professor (Fransiya)***Binnatova Almaz Ulvi***f.f.d., professor (Ozarbayjon)***To'xliyev Boqijon***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Shodmonov Nafas***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Ramiz Asker***f.f.d., professor (Ozarbayjon)***Yo'ldoshev Qozoqboy***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Jo'raqulov Uzoq***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Vohid Turk***f.f.d., professor (Turkiya)***Nabiulina Guzal***f.f.d., professor (Tatariston)***Ibrohim Xudoyor***f.f.d., (Eron)***Yusupova Dilnavoz***f.f.d., dotsent (O'zbekiston)***Rahim Ibrohim***f.f.d., professor (Afg'oniston)***Ruzmanova Roxila***dots., mas'ul kotib (O'zbekiston)***Qo'shmonova Yulduz***kotib, o'qituvchi (O'zbekiston)*ALISHER NAVOIY XALQARO JURNALI ILMIY
MASLAHAT KENGASHI A'ZOLARI:**Toshqulov Abduqodir***i.f.d., (O'zbekiston)***Xalmuradov Rustam***t.f.d., professor (O'zbekiston)***Sirojiddin Sayyid***O'zbekiston xalq shoiri (O'zbekiston)***To'xtasinov Ilhom***p.f.d. (O'zbekiston)***Rixsiyeva Gulchehra***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Benedek Peri***f.f.d., professor (Vengriya)***Jurayev Mamatqul***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Olimov Karomatillo***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Dadaboyev Hamidulla***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Aitpayeva Gulnora***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Grigoryev Mixail***f.f.d., professor (Rossiya)***Shomusarov Shorustam***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Dyu Rye Andre***f.f.d., professor (Fransiya)***Pervin Chapan***f.f.d., professor (Turkiya)***Safarov Renat***f.f.d., professor (Tatariston)***Hamroyev Juma***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Ibrohimov Elchin***f.f.n., professor (Ozarbayjon)***Hasanov Shavkat***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Nurullo Oltoy***f.f.n., (Afg'oniston)***Xalliyeva Gulnoz***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Nodira Afoqova***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Aftondil Erkinov***f.f.d., professor (O'zbekiston)*

Главный редактор:

Мирзаев Ибадулла
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель главного редактора:

Жабборов Нурбой
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

**ЧЛЕНЫ МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
АЛИШЕРА НАВОИ:**

Мухиддинов Муслихиддин
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Сирожиддинов Шухрат
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Унал Кая
д.ф.н., профессор (Турция)

Хаккулов Иброхим
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Дилором Салохий
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Содиков Косимжон
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Марк Туган
д.ф.н., профессор (Франция)

Биннатова Алмаз Улви
д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Тухлиев Бокижон
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Шодмонов Нафас
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Рамиз Аскер
д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Юлдашев Казакбай
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Журакулов Узок
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Вохид Турк
д.ф.н., профессор (Турция)

Набиулина Гузаль
д.ф.н., профессор (Татарстан)

Иброхим Худоёр
д.ф.н., (Иран)

Юсупова Дилнавоз
д.ф.н., доцент (Узбекистан)

Рахим Иброхим
д.ф.н., профессор (Афганистан)

Рузманова Рохила
доц., отв. секретарь (Узбекистан)

Кушманова Юлдуз
секретарь, преподаватель (Узбекистан)

**ЧЛЕНЫ НАУЧНОГО КОНСУЛЬТАТИВНОГО
СОВЕТА МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
АЛИШЕРА НАВОИ:**

Тошкуллов Абдукодир
к.э.д., (Узбекистан)

Халмурадов Рустам
д.т.н., профессор (Узбекистан)

Сирожиддин Саййид
Народный поэт Узбекистана (Узбекистан)

Тухтасинов Илхам
д.п.н. (Узбекистан)

Рихсиева Гулчехра
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Бенедек Пери
д.ф.н., профессор (Венгрия)

Джураев Маматкул
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Олимов Кароматилло
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Дадабаев Хамидулла
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Айтпаева Гулнора
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Григорьев Михаил
д.ф.н., профессор (Россия)

Шомусаров Шорустам
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Дю Рье Андре
д.ф.н., профессор (Франция)

Первин Чапан
д.ф.н., профессор (Турция)

Сафаров Ренат
д.ф.н., профессор (Татарстан)

Хамроев Джума
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Иброхимов Элчин
к.ф.н., профессор (Азербайджан)

Хасанов Шавкат
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Нурулло Олтой
к.ф.н., (Афганистан)

Халлиева Гулноз
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Нодида Афокова
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Афтондил Эркинов
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Chief Editor:**Mirzaev Ibodulla***Doc. of philol. scien., professor (Uzbekistan)***Deputy Chief Editor:****Jabborov Nurboy***Doc. of philol. scien., professor (Uzbekistan)***MEMBERS OF EDITORIAL BOARD OF
INTERNATIONAL JOURNAL OF ALISHER
NAVOI:****Mukhiddinov Muslikhiddin***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Sirojiddinov Shukhrat***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Unay Kaya***Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)***Khakkulov Ibrokhim***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Dilorom Salokhiy***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Sodikov Kosimjon***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Mark Tutan***Doc. of philol. scien., prof. (France)***Binnatova Almaz Ulvi***Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)***Tukhliev Bokijon***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Shodmonov Nafas***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Ramiz Asker***Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)***Yuldoshev Kozokboy***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Jurakulov Uzok***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Vokhid Turk***Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)***Nabiulina Guzal***Doc. of philol. scien., prtof. (Tatarstan)***Ibrokhim Khudoyor***Doc. of philol. scien., (Iran)***Yusupova Dilnavoz***Doc. of philol. scien., assoc. prof. (Uzbekistan)***Rakhim Ibrokhim***Doc. of philol. scien., prof. (Afghanistan)***Ruzmanova Rokhila***Assoc. prof., Exec. Sec. (Uzbekistan)***Khushmanova Yulduz***Secretary, teacher (Uzbekistan)***MEMBERS OF SCIENTIFIC ADVISORY BOARD
OF INTERNATIONAL JOURNAL OF ALISHER
NAVOI:****Toshkulov Abdukodir***Doc. of econ. scien., (Uzbekistan)***Khalmuradov Rustam***Doc. of technic. scien., prof. (Uzbekistan)***Sirojiddin Sayyid***People's poet of Uzbekistan (Uzbekistan)***Tukhtasinov Ilkhom***Doc. of pedag. scien. (Uzbekistan)***Rikhsieva Gulchekhra***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Benedek Peri***Doc. of philol. scien., prof. (Hungary)***Juraev Mamatkul***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Olimov Karomatullo***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Dadaboev Khamidulla***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Aitpaeva Gulnora***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Grigorev Mikhail***Doc. of philol. scien., prof. (Russia)***Shomusarov Shorustam***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Dyu Rye Andre***Doc. of philol. scien., prof. (France)***Pervin Chapan***Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)***Safarov Renat***Doc. of philol. scien., prof. (Tatarstan)***Khamroev Juma***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Ibrokhimov Elchin***Cand. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)***Khasanov Shavkat***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Nurullo Oltoy***Cand. of philol. scien., (Afghanistan)***Khallieva Gulnoz***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Nodira Afokova***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Aftondil Erkinov***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Саҳифаловчи:** Абдулазиз Муҳаммадиев**Контакт редакций журналов.** www.tadqiqot.uzООО Tadqiqot город Ташкент,
улицв Амира Темура пр. 1, дом-2.Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uzTadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr. 1, House 2.Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

NAVOIY VA TILSHUNOSLIK MASALALARI

1.Xolmonova Zulxumor ALISHER NAVOIYNING ZAMONAVIY TILSHUNOSLIK TARAQQIYOTIDAGI O‘RNI.....	9
--	---

NAVOIY VA JAHON ADABIYOTI

2.Imomnazarov Muhammadjon INSONIYAT MA’NAVIY TAKOMILIDA AMIR XUSRAV DEHLAVIY VA ALISHER NAVOIYNING O‘RNI.....	19
3.Benedek Péri HOW MĪR ʿALĪ-ŠĪR NAVĀYĪ’S PERSIAN POETRY INFLUENCED THE POET- WARRIOR OTTOMAN SULTAN SELIM I (1512–1520)	33
4.Islam Jemeney ALISHER NAVOIYNING TURKIY XALQLAR MA’NAVIY YUKSALISHIDAGI O‘RNI	40
5.Maqsudov Badriddin TOJIKISTONDA NAVOIYSHUNOSLIK.....	47

HAQIQAT SARI SAFAR

6.Yo‘ldoshev Qozoqboy O‘ZLIK YO‘LI.....	56
7.Muhammadiyev Ahadxon INSONIY FAZILATLAR TARANNUMI.....	65

MA’RIFAT YOG‘DUSI

8.Alisher Razzokov ALISHER NAVOIY IJODIDA FAQLIK MAQOMI VA FAQIR OBRAZINING BADIY TALQINI.....	73
9.Norov Toji NAVOIY ONTOLOGIK FALSAFASIDA SAMOVOT VA ZAMON TALQINI	80

ASLIYAT UMMONI

10.Bertels Y.E NAVOIY VA ATTOR. Rus tilidan I.K.Mirzayev tarjiması (parcha)	88
---	----

TEMURIYLAR DAVRI TURKIY VA O‘ZBEK ADABIYOTI

11.Qorayev Sherxon ALISHER NAVOIY VA TEMURIYLAR DAVRI ADABIY ANJUMANLARI	102
--	-----

NAVOIY NASRI VA NAZMI NAFOSATI

12.Rajabova Ma’rifat NAVOIY IJODIDA MIFOLOGIK OBRAZLAR STILIZATSIYASI.....	108
--	-----

ILM, OLAM VA OLIM

13.O‘ralov Axtam ALISHER NAVOIY – ULKAN BUNYODKOR.....	116
14.O‘tanova Sirdaryoxon TARIXIY ASARLARDA OBRAZ RUHIYATI VA RANG HAQIQATLARI	124

NAVOIY VA ADABIY TA’SIR MASALALARI

15.Mamadaliyeva Zuhra ISKANDAR OBRAZI VA UNGA NAVOIYNING MUNOSABATI.....	131
16.Muhitdinova Nazmiya SADOIY VA G‘OZIY DEVONLARIDA ALISHER NAVOIY AN’ANALARI (HAMD, NA’T, MUNOJOT VA MANQABAT MAVZULARIDAGI G‘AZALLAR MISOLIDA).....	138
17.Haydarova Gulhayo NAVOIY VA SOBIR ABDULLA.....	149
18.Jamahmatov Karomiddin HOJI MUHAMMAD SHAHDIY IJODIDA ZULLISONAYNLIK AN’ANALARINING TA’SIRI.....	155

TALQIN, TAHLIL VA TAQRIZ

19.Sultonov To‘lqin ALISHER NAVOIY ASRI VA NASRI ALMAZ ULVIY TALQINIDA.....	166
---	-----

NAVOIY VA TA’LIM-TARBIYA MASALALARI

20.Ubaydullayev Normuhammad ALISHER NAVOIY TARJIMAYI HOLINI O‘RGANISHDA TARIXIY ASARLARNING O‘RNI	172
--	-----

AZIZ MUSHTARIY!

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning “Buyuk shoir va mutafakkir Alisher Navoiy tavalludining 580 yilligini keng nishonlash to‘g‘risida”gi PQ-4865-son Qarorida “Alisher Navoiy asarlarida teran ifoda topgan milliy va umuminsoniy g‘oyalarning jahon tamaddunida tutgan o‘rnini hamda o‘ziga kelayotgan yosh avlodning intellektual salohiyatini oshirish, ular qalbida yuksak axloqiy fazilatlarni tarbiyalashdagi beqiyos ahamiyatini nazarda tutib, shuningdek, ulug‘ shoir va mutafakkirning adabiy-ilmiy merosini mamlakatimizda va xalqaro miqyosda yanada chuqur tadqiq qilish va keng targ‘ib etish...” lozimligi alohida ta’kidlangan.

Bu filologiya ilmi va navoiyshunoslik, xususan, adabiy ta’sir, qiyosiy adabiyotshunoslik, matnshunoslik va tarjima masalalari bilan shug‘ullanayotgan tadqiqotchilar zimmasiga jahonning ilg‘or texnologiyalari, nazariy g‘oyalari hamohang ilmiy tadqiqotlar yaratish vazifasini yuklaydi. Olimlarimizning ilmiy salohiyati, innovatsion g‘oyalarini jahonda targ‘ib qilish va qo‘llab-quvvatlash maqsadida xalqaro nufuzga ega ushbu jurnal ta’sis etildi.

“Alisher Navoiy” deb nomlangan ushbu jurnalda navoiyshunoslik, Navoiy adabiy merosining umumjahon tamaddunida tutgan o‘rni va adabiy ta’sir masalalari bilan shug‘ullanayotgan tadqiqotchilarni o‘z maqolalari bilan ishtirok etishga taklif qilamiz.

TAHRIRIYAT**УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!**

В Постановлении №ПП-4865 Президента Республики Узбекистан Шавката Миромонovichа Мирзиёева “О широком праздновании 580-летия со дня рождения великого поэта и мыслителя Алишера Навои” особо отмечается “огромное значение произведений Алишера Навои, в которых нашли глубокое отражение национальные и общечеловеческие ценности, в развитии мировой культуры, их роль в повышении интеллектуального потенциала и духовно-нравственном воспитании молодого поколения, а также в целях обеспечения дальнейшего изучения и популяризации литературно-научного наследия великого поэта и мыслителя...”.

Это ставит задачи перед филологами, навоиоведами, исследователями литературного влияния, сравнительного литературоведения, текстологии и вопросов перевода создания научных исследований, соответствующих передовым мировым технологиям и теоретическим идеям. В целях пропаганды и продвижения научного потенциала и инновационных идей наших ученых учреждён данный международный журнал.

Приглашаем публиковать свои статьи в нашем журнале “Алишер Навои” отечественных и зарубежных исследователей, занимающихся изучением жизни и творчества литературы Навои, его роли в мировой литературе, проблемами литературного влияния и сравнительной поэтикой.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ**DEAR READER!**

Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Miromonovich Mirziyoyev “On the celebration of the 580th anniversary of the great poet and thinker Alisher Navoi” No PP-4865 given the invaluable role of cultivating high moral qualities in their hearts, as well as the need to further study and widely promote the literary and scientific heritage of the great poet and thinker in our country and internationally “

This puts the task of researchers in the field of philology and Navoi studies, in particular, literary influence, comparative literature, textual studies and translation, in creating scientific research in harmony with the world’s advanced technologies and theoretical ideas. This internationally renowned journal was established to promote and support the scientific potential and innovative ideas of our scientists around the world.

In this magazine, called “Alisher Navoi”, we invite researchers who are interested in Navoi studies, the role of Navoi’s literary heritage in world civilization and literary influence to participate with their articles.

EDITORIAL

NAVOIY VA TILSHUNOSLIK MASALALARI

АЛИШЕР НАВОЙНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТИЛШУНОСЛИК ТАРАҚҚИЁТИДАГИ ЎРНИ

Холманова Зулхумор Турдиевна
Ўзбекистон, Алишер Навоий номидаги
Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти
университети профессори,
филология фанлари доктори:
zulxumor-uzmu@mail.ru

For citation: Kholmanova Z. ROLE OF ALISHER NAVOI IN THE DEVELOPMENT OF MODERN LINGUISTICS. Alisher Navoi. 2021, vol.1, issue 2, (9-18) pp.

DOI 10.26739/2181-1490-2021-2-1

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада “Муҳокамат ул-луғатайн” асарининг туркология илмида, хусусан, ўзбек тили таракқиётида тутган ўрни, Алишер Навоийнинг тилшуносликка доир қарашлари, социолингвистика, лингвокультурология масалалари ҳақидаги мулоҳазалари таҳлил қилинган. Навоийнинг лингвокультурология тушунчаларига оид қарашлари, турк ва сарт халқлари стереотиплари ҳақидаги фикрлари, хусусан, лакуна тадқиқотчиси сифатидаги хизматлари баён этилган. Туркий тилларни сарт (форс-тожик) тили билан қиёслаш асосидаги хулосалари изоҳланган.

Навоийнинг сўз қўллаш маҳорати, сўз семантикасини англаш даражаси таҳлил этилган. Алишер Навоийнинг социолингвистика, лингвокультурология соҳаларига оид қарашлари тилшуносликнинг замонавий йўналишларидаги илк назарий талқинлар сифатида баҳоланган.

Калит сўзлар: социолингвистика, интерференция, лингвокультурология, тил ва маданият, маданиятлараро муносабат, стереотип, лакуна, ички лакуна, ташқи лакуна, лексема, маданият.

РОЛЬ АЛИШЕРА НАВОИ В РАЗВИТИИ СОВРЕМЕННОЙ ЛИНГВИСТИКИ

Холманова Зулхумор Турдиевна
Ташкентский государственный университет узбекского
языка и литературы имени Алишера Навои, Узбекистан,
профессор, доктор филологических наук:
zulxumor-uzmu@mail.ru

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется роль «Муҳокамат ул - луғатайн» в тюркологии, в частности, в развитии узбекского языка, взгляды Алишера Навои о лингвистике, социолингвистике, лингвокультурологии. Анализированы взгляды Навои по вопросам лингвокультурологии, мнения о стереотипах тюркских и сартских народов, показаны роль мыслителя в развитии новых направлений языкознания, в частности, его заслуги в качестве исследователя лакун. Объясняются выводы, сделанные на основе сравнения тюркских языков с сартским (персидско-таджикским).

Проанализировано творческое мастерство Навои, его уровень понимания семантики слова. Взгляды Алишера Навои в области социолингвистики, лингвокультурологии были оценены как первые теоретические интерпретации в современных направлениях языкознания.

Ключевые слова: социолингвистика, интерференция, лингвокультурология, язык и культура, межкультурные отношения, стереотип, лакуна, внутренняя лакуна, внешняя лакуна, лексема, культура.

ROLE OF ALISHER NAVOI IN THE DEVELOPMENT OF MODERN LINGUISTICS

Kholmanova Zulhumor Turdievna

Uzbekistan, Tashkent State University of the Uzbek
language and literature named after Alisher Navoi
professor, Doctor of Philology:
zulxumor-uzmu@mail.ru

ANNOTATION

The article analyzes the role of "Muhokamat ul-lughatain" in the science of Turkology, in particular, in the development of the Uzbek language, the views of Alisher Navoi on linguistics, sociolinguistics, and cultural linguistics. Navoi's views on the concept of cultural linguistics, his views on the stereotypes of the Turkic and Sart peoples, in particular, his services as a researcher of lacuna. The conclusions made on the basis of comparison of the Turkic languages with the Sart (Persian-Tajik) languages are explained.

The verbal skill of Navoi, his level of understanding the semantics of the word is analyzed. Alisher Navoi's views in the field of sociolinguistics and cultural linguistics were assessed as the first theoretical interpretations in modern areas of linguistics.

Key words: sociolinguistics, interference, cultural linguistics, language and culture, intercultural relations, stereotype, lacuna, inner lacuna, outer lacuna, lexeme, culture.

Ўзбек халқининг теран мазмунли миллий-маданий мероси, буюк қадриятлари дунё аҳлининг етук намояндалари томонидан эътироф этилган. Мумтоз адабий манбаларда аждоқлар тафаккурининг сара маҳсуллари ўз ифодасини топган бўлиб, бу қарашлар замонавий илм-фан ривожини учун ҳам алоҳида қиймат қасб этмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев “Ислоҳ маданиятининг олтин асри” ҳақида тўхталар экан, бу давр мумтоз манбалари борасидаги эътирофини шундай баён этади: “Тан олиш керакки, биз ана шундай бебаҳо меросга фақат тарихий ёдгорликка қарагандай муносабатда бўлиб келмоқдамиз. Бундай тенгсиз бойликни амалий ҳаётимизга татбиқ этишда бепарволик ва эътиборсизликка йўл қўймоқдамиз... Буюк аждоқларимизнинг бетакрор ва ноёб илмий-маънавий мероси биз учун доимий ҳаракатдаги ҳаётини дастурга айланиши керак. Бу ўлмас мерос ҳамиша ёнимизда бўлиб, бизга доимо куч-қувват ва илҳом бағишлаши лозим” [Президент нутқи, 2020].

Таниқли тилшунос А.Нурмоновнинг эътироф этишича, “ота-боболаримиз қолдирган ёзма ёдгорликларни синчиклаб ўргансак, бу асарларда тилшуносликнинг бир қанча масалалари Европа олимларидан анча олдин баён қилинганига гувоҳ бўламиз” [Нурмонов, 2012:11]. Олим Форобий, Беруний, Ибн Сино, Маҳмуд Кошғарий, Маҳмуд Замахшарий, Алишер Навоий, Бобур каби аждоқларимизнинг лингвистик қарашларини талқин қилган [Нурмонов, 2012:15].

Ўзбек миллатининг буюк мутафаккири Алишер Навоий томонидан ўртага ташланган дунёнинг ярлиши, тузилиши, борлиқ, коинот, табиат ва жамият, ижтимоий-иқтисодий муносабатлар, лисоний вазиятлар, инсон олами, ички дунёси, руҳияти ҳақидаги фикрлар, мушоҳадага чорловчи мулоҳазалар замонавий тилшунослик тараққиёти учун муҳимдир.

Алишер Навоийнинг тилшуносликка доир “Муҳокамат ул-луғатайн” асари – туркий ва сарт (форс-тожик) тили муқоясаси ёритилган илмий манба. Тилларни қиёсий ўрганиши

Маҳмуд Кошғарий бошлаб берган бўлса [Фозилов, 1971:4], Алишер Навоий қардош бўлмаган тилларни солиштириб, чоғиштирма тилшуносликка асос солди.

“Муҳокамат ул-луғатайн”да тилшунослик назарияси ҳамда социолингвистика, лингвокультурология каби замонавий лингвистик йўналишлар тараққиётига доир қарашлар ўз ифодасини топган.

Алишер Навоий “Муҳокамат ул-луғатайн”да ўзбек ва форс тилларини чоғиштирар экан, турли тил оилаларига мансуб бўлган бу тилларнинг умумий ва фарқли томонлари, белги-хусусиятларига тўхталади, уларни таҳлил қилади, муҳим маълумотлар беради [Омонов, Бахронова, 2021:111].

Социолингвистика тил ва жамият муносабатларини ўрганади. Алишер Навоийнинг социолингвистикага доир қарашлари тил ва нутқ, тил ва тафаккур, тил ва маданият муносабати, нутқ одоби, сўзлаш маданияти, нотиқлик санъати борасидаги мулоҳазаларни ўз ичига олади.

Бунок мутафаккирнинг тил ва нутққа доир аксарият фикрлари табиат ҳодисалари, объектив борлиққа қиёсан, уйғун равишда тасвирланган. Навоий “Муҳокамат-ул луғатайн”да турли қушларнинг сайраши, жонзотларнинг товуш ифодалари бир-бирига ўхшамаслигини айтади: *Андоққи, туюр ва баҳойим ва субоънинг тиллариким, ҳар бирининг ўзгача хуруш ва такаллумлари бор ва гайри мукаррар наво ва тараннумлари* [Навоий, 2011:7]. Шоир жонзотлар овози, хонишига нисбатан “тил” атамасини қўллайди. Худди шунингдек, лафз ва иборалардин мақсад инсон эканлиги ва кўнгил изҳори, нарса-ҳодиса моҳиятини ифодаловчи маъно жилвалари, нозикликлари унинг каломида, сўзида намоён бўлишини таъкидлайди: *Аммо чун алфоз ва иборатдин мурод маънидур ва мазкур махлуқотдин мақсуд инсондур ва ул мазҳари маоний ва баён, сўз анинг сўзидадур ва такаллум анинг каломида борур* [Навоий, 2011:7]. Бу фикрлар олимларнинг Навоий биринчилардан бўлиб тил ва нутқ ҳодисаларини фарқлагани ҳақидаги қарашларини асослайди [Холманова, 2020:130]. Дарҳақиқат, бунок мутафаккир тилнинг умумий ҳодиса сифатидаги моҳиятини англаган, ҳар бир шахс нутқининг ўзига хослигини биринчилардан бўлиб таъкидлаган. Ваҳоланки, ҳозирда Ф.де Соссюрнинг тил ва шатранж аналогияси тил ва нутқ моҳиятини тушунтиришда кенг қўлланади [Неъматов, Бозорова, 1993:5]. Кўринадики, Алишер Навоий Ф.де Соссюрдан тўрт аср аввал тил ва нутқ ҳодисасини жонзотлар тиллари (овозлари)нинг турфалиги мисолида ёритган.

“Муҳокамат-ул луғатайн”да Навоийнинг тил шаклланишига доир ўша давр мафкура-сига мос бўлган қарашлари баён қилинган. Мутафаккир тилнинг пайдо бўлишини Нух алайҳиссалом авлодларига боғлайди:

“Мундин сўнгра уч нав тилдурким, асил ва мўтабардур ва ул тиллар иборати гавҳари била койилининг (айтувчи, сўзловчи) адосига зевар ва ҳар қайсининг фуруъи (шоҳ, дарахтнинг шоҳи) бағоят кўптур (бу фикрларни тил оилалари ҳақидаги маълумот, генетик тасниф илдишлари сифатида баҳолаш мумкин – Х.З.). Аммо туркий ва форсий ва ҳиндий асл тилларнинг манишаидурки (бир нарсанинг келиб чиқиш ўрни, келиб чиқиш жойи, бошланиши. Навоий бир қатор тилларнинг шу уч тилдан шаклланганига ишора қилмоқда-Х.З.), Нух пайгамбар... нинг уч ўғлигаким, Ёфас ва Сом ва Хомдур, етишур. Ва бу мужмал тафсили будурки, Нух... тўфон ташвиридин (тўлқин, фалокат) нажот ва анинг маҳлақасидин (хавф-хатар жойи ва вақти, ҳалокат) ҳаёт топти, олам маъмурасида башар жинсидин осор ва инсон навидин намудор қолмайдур эрди. Ёфасники, таворих аҳли Абут-турк битирлар, Хито мулқига йиборди ва Сомники, Абул - фурс битирлар, Эрон ва Турон мамолиқининг васатида (ўрта, ўрталик) волий (ҳоким, ҳукмдор, подшоҳ) қилди ва Хомники, Абул -ҳинд дептурлар, Ҳиндистон билодиға (шаҳарлар, мамлакатлар) узатти. Ва бу уч пайгамбарзода авлод ва атбоъи (тобелар, фуқаролар, қарамлар, издошлар) мазкур бўлган мамолиқда ёйилдилар ва қалин бўлдилар. Ва Ёфас ўғлоники, Абут-туркдур, тарих аҳли иттифоқи (“бир фикрга келиш, ҳаммаси” деган маънода) дептурларки, нубувват (пайгамбарлик) тожи била сарафроз ва рисолат (пайгамбарлик, расуллик) мансаби била қариндошларидин мумтоз (сараланган, ажратилган) бўлди. Ва уч тилки, туркий ва форсий ва ҳиндий бўлғай. Бу учовнинг авлод ва атбўи орасида шое бўлди [Навоий, 2011:7]. Навоий фикр-мулоҳазаларини ўз даврига нисбатан тилнинг пайдо бўлиши ҳақидаги прогрессив қарашлар сифатида баҳолаш мумкин [Йўлдошев, 2020:13].

Алишер Навоий туркий ва сарт халқларининг тилни билиш, тил кўникмаларига эга бўлиш

маданияти ҳақида сўз юритар экан, бу халқларнинг тилдан фойдаланиш даражаларини баён этади. Туркийларнинг сарт тилини тўлиқ ўзлаштиргани, кичигидан тортиб каттасигача бу тилни мукамал билишлари ҳақида маълумот беради: *Аммо туркнинг улугдин кичигига дегинча ва навкардин бегига дегинча сарт тилидан баҳрамандурлар* [Навоий, 2011:7]. Туркийларнинг сарт тилини шунчаки билибгина қолмай, унинг нозик жиҳатларини фарқлашлари, шу тилда рангин ашъорлар битишлари ҳақида ёзган: *Андоққим, ўз хурд аҳволига кўра айта олулар, балки баъзи фасоҳат ва балогат била ҳам такаллум қилурлар. Ҳатто турк шуаросиким, форсий тил била рангин ашъор ва ширин гуфтор зоҳир қилурлар* [Навоий, 2011:7].

Сартларнинг турк тилида сўзлаша олмасликлари, бу тилни тушунмасликлари, юзтадан, балки мингтадан биттаси билса ҳам, талаффузида ўз тилига хос хусусиятлар сезилиб туришини таъкидлаган: *аммо сарт улусининг арзолидин аширофигача ва омисидин донишмандигача ҳеч қайси турк тили била такаллум қила олмаслар ва такаллум қилгоннинг маънисин ҳам билмаслар. Агар юздин, балки мингдин бири бу тилни ўрганиб сўз айтса ҳам ҳар киши эшитса, билур ва анинг сарт эканини фаҳм қилур* [Навоий, 2011:7]. Бу ўринда Алишер Навоий социолингвистикага оид интерференция тушунчасининг моҳиятини ёритган. Интерференция – она тилига хос хусусиятларни ўрганилаётган тилга ўтказишдир [Ҳожиев, 2002:42].

Туркий ва сарт тилининг мулоқот воситаси сифатидаги ўрни, тилни ўзлаштириш жараёни ҳақида сўз юритиб, билингвизм ҳодисаси моҳиятини ёритди. Тилларнинг мавқеи, тилга муносабат масаласига эътибор қаратди.

Замонавий тилшуносликнинг лингвокультурология йўналиши тил ва маданият муносабати ҳақидаги соҳа бўлиб, миллий қадриятлар, урф-одат, анъана ва қарашларнинг тил бирликларида ифодаланиш даражасини таҳлил қилади. Навоий “Муҳокамат-ул луғатайн” асарида лингвокультурологиянинг олам манзарасини тасвирлаш, халқларнинг ўзига хос, миллий характерини намоён этувчи, менталитет билан боғлиқ тушунчаларидан бири бўлган стереотип ҳақида тўхталган. *Стереотип* stereo + юн. typos – “из”, “тамға”; “аломат” маъносига сўз бўлиб, “китоб, газета, журнал ва ш.к. ни кўп нусхада нашр этиш учун терилган матннинг металл, резина ёки пластмассадан қилинган яхлит қолипга кўчирилган нусхаси; босма қолип” тушунчасини ифодалайди. Кўчма маънода “бир хил, бир қолипдаги” деган маънони билдиради (ЎТИЛ, III, 2006:571).

Шоир “тез фаҳмлилик”, “юксак идрок”, “самимийлик”, “поклик” белгиларини туркий халқларга хос, “ақллилик”, “илмни фаҳмлаш”, “комиллик”, “фозиллик” белгиларини сартларга хос стереотип сифатида қайд этган: *“андоқ маълум бўлурки, турк ...тез фаҳмроқ ва баланд идрокроқ ва хилқати софроқ ва покроқ махлуқ бўлубтур ва сарт туркдин тааққул ва илмда дақиқроқ ва камол ва фазл фикратиди амийроқ зухур қилибдур*.

Навоий туркий халқларнинг *тез фаҳм* ва *баланд идрок* эканлиги тажнис, ийҳом санъатлари, туюқ жанрида намоён бўлишини илмий жиҳатдан асослаб берди. Шоир тажнис ва ийҳом санъатига асосланадиган туюқ жанрининг фақат туркий халқларда учрашини қайд этади: “Яна шеърда барча таъб аҳли қошида равшан ва мажмуъ фусаҳо оллида мубарҳандурки, *тажнис* ва *ийҳом* бағоят куллийтур. Ва бу фархунда иборат ва хужаста алфоз ва ишоратда форсидин кўпроқ тажнис омиз лафз ва ийҳом ангез нукта борки, назмға мужиби зеб ва зийнат ва боиси такаллуф ва санъатдур... ҳам турк шуароси хоссасидурки, сортда йўқтур ва мун *туюқ* дерлар” [Навоий, 2011:7]. Туюқ жанри ва унинг асоси бўлган тағ маъно, бир хил шакл ботинида яширинган турфа маъно-мазмунлар туркий халқларнинг зехни, ақл-идроқи, зукко табиати билан боғлиқ. Туркий халқлар поэтик ижодига хос аския жанри, топишмоқлар, сўз ўйинлари юксак даражадаги тафаккур маҳсуллари ҳисобланади.

Туркий тилларда шаклдошликни юзага келтирувчи ҳодиса – қадимги туркий тил сўзларига хос туркум синкретизми ҳам мазкур халқларга хос тез фаҳмлилик ва баланд идрокнинг ёрқин намунаси бўла олади. Э.В.Севортян томонидан “феъл-от асослар” деб номланган бу ҳодиса туркий тилларнинг бошланғич тараққиёт босқичларида бир бўғинли лексик асоснинг айни бир луғавий маънога эга бўлгани ҳолда исм сифатида ҳам, феъл сифатида ҳам ишлатилишини ифода этади. Э.В.Севортян ўз қарашларида “феъл-от омонимлиги”, “феъл-от омоформалар” терминларини қўллаган. Шу билан бир қаторда, бу ҳодисани “лексик-морфологик синкретизм” деб қараш тўғрироқ эканлигини эътироф этган [Севортян, 1974:34]. Ҳозирги ўзбек тилидаги *ёз*, *тут*, *шиш*, *тўй* каби сўзларда туркум синкретизми хусусиятлари намоён

бўлади [Дадабоев, Холманова, 2015:46].

Лингвокультурология, социоллингвистика, таржимашунослик ва маданиятлараро мулоқот назариясига оид тадқиқотларда тиллар ва маданиятлардаги фарқларни таҳлил қилишда “лакуна” (лотинча *lakuna*, французча *lakun* – “бўшлик”, “чукурлик”, “бўш жой”) терминдан фойдаланилади. Лакуна ҳодисасининг тадқиқ доираси жуда кенг, хусусан, хорижда тилшунослик, этнопсихоллингвистика, лингвокультурология, таржима назарияси каби йўналишларда ўрганилган. Масалан, О.Б.Пилаева эвенкларда узоқ ва совуқ қишда кийиладиган пийма – оёқ кийимининг турларини ифодаловчи бир нечта лексемалар мавжудлигини таъкидлайди: *кулликэ, лугдар* – тиззагача бўлган пийма (бахорги-кузги), *купури* – қишки мўйнали пийма, *бакари* – қишки мўйнали ва бисер орнаментли пийма, *локомил* – калта, текис ёзлик пийма, *олочи* – олди очик, калта, иш учун мўлжалланган пийма. Бу лакунар бирликлар рус тилида лакуналарни ҳосил қилади, яъни рус маданиятида пийма оёқ кийими ва унинг номи учрайди, бироқ унинг турларини ифодаловчи лексемалар мавжуд эмас [Пылаева, 2005:123]. Лакуналар бошқа тилдаги тушунчанинг сўз кўринишидаги ифодаси мавжуд бўлмаслиги натижасида юзага келади. Лакунар бирликлар муайян маданиятда мавжуд тушунчани номлайди, бу тушунча бошқа маданиятда ҳам мавжуд, бироқ шу тушунча лексик бирлик сифатида ўша маданиятнинг тилида воқеланмайди.

Адабиётларда “лакуна” терминининг илк бор канадалик тилшунослар Ж.П.Вине ва Ж.Дарбелнелар томонидан илмий муомалага киритилгани ҳақидаги маълумот берилади ва ҳодиса таърифи келтирилади: “Бир тилдаги сўз бошқа тилда муқобилини топа олмаган ўринларда ҳар доим лакуна ҳодисаси воқеланади” [Холманова ва б., 2018:42]. “Лакуна” атамаси илмий манбаларда, хусусан, луғатларда XX асрнинг 70-80-йилларидан бошлаб қўлланганини кузатиш мумкин.

Аслида лакуна ҳодисасига оид дастлабки қарашлар “Муҳокамат ул луғатайн” асарида учрайди. Бу эса тил ва маданият муносабатларига доир фикрлар, даставвал, шарқ илмида шаклланганлигини асослайди. “Муҳокамат ул луғатайн”нинг туркология тарихида, хусусан, ўзбек тилшунослиги тараққиётида ҳам амалий, ҳам назарий қийматга эга бўлган манба сифатида эътиборга молик эканлигини кўрсатади.

Алишер Навоий *лакуна* терминини қўлламаган, лекин айни ҳодисага алоҳида тўхталган. Туркий тиллар ва сарт (форс-тожик) тилини солиштирар экан, туркий тилдаги айрим тушунчаларнинг форс-тожик тилида ифодаланмаслиги, маданий бўшлиқ ҳосил қилиши (таъкидланганидек, замонавий тилшуносликда бу ҳодиса *лакуна* термини билан юритилади) ҳақидаги мулоҳазаларини баён этган. Сарт тилида номланмаган тушунчаларни ифодаловчи туркий лексемалар лакунар бирликлар ҳисобланса, тушунчанинг сарт тилида сўз шаклига эга эмаслиги лакунани ҳосил қилади.

“Муҳокамат ул-луғатайн”да келтирилган лакунар бирликларни қуйидагича таснифлаш мумкин.

1. **Тана аъзоларини ифодаловчи лакунар бирликлар.** “Муҳокамат ул-луғатайн”да тана аъзоларининг сарт тилида номланмайдиган қисмлари келтирилган: *Ва хўбларнинг кўз ва қошлари орасинки, қабог дерлар, форсийда бу узвнинг оти йўқтур* [Навоий, 2011:6]. Холнинг катта турини туркийлар *мең* деб атаганликлари, сартлар бу тушунчани номламагани қайд этилган: *Ва ҳусн таърифиди улугроқ холгаким, турклар мең от қўюптурлар, алар от қўймайдурлар* [Навоий, 2011:7]. Халқ тилида яшаб келаётган *сочи тақимини* (таким – тиззанинг орқа қисми) *ўпади* каби барқарор бирикмалар ҳам ўзбек халқининг тана аъзоларига оид сўз бойлиги кенг эканлигини кўрсатади.

2. **Шахс фаолиятини ифодаловчи лакунар бирликлар.** Алишер Навоий ҳар икки маданиятда ҳам шахс фаолиятини ифодаловчи айрим тушунчалар мавжудлигини, бироқ сарт тилида уларни атовчи сўзлар йўқлигини шахс отларини келтириш орқали исботлайди. Сартларда *қушчи, борсчи, қўриқчи, тамгачи, жибачи, ҳалвочи* каби касблар ҳамда шу касб юзасидан меҳнат қилувчи инсонлар мавжудлигини, бироқ ушбу тушунчалар сарт тилида муайян бирлик орқали номланмаганлигини айтган: “Хунар ва пешада андоқки, *қушчи* ва *борсчи* ва *қўриқчи* ва *тамгачи* ва *жибачи* ва *йўргачи* ва *ҳалвочи* ва *кемачи* ва *қўйчи*. Андоқки, куш хунарида дағи бу истилоҳ бордур, андоқки, *қозчин* ва *қувчи* ва *турначи* ва *бузучи* ва *товушқончики*, сорт лафзида йўқтур. Ва алар мазкур бўлғонларнинг кўпин туркча айтурлар” [Навоий, 2011:9]. Қайд этилганлардан *қушчи, борсчи, қозчин, қувчи, турначи, бузучи, товушқончи* маиший турмуш тарзига алоқадор фаолиятни ифодаловчи шахс отлари

ҳисобланиб, тушунчаларнинг овладаниган ҳайвон турларига кўра тармоқлангани туркий халқлар ижтимоий-иқтисодий ҳаётида овчиликнинг тутган ўрни билан белгиланади. Уруш асбобларининг, ҳарбий кийим-кечак номларининг ҳам сарт тилида учрамаслиги, сартлар бу номларни ҳам туркий тилда айтишлари мисоллар орқали изоҳланган. *Тамғачи, жибаши, йўрғачи, кемачи* лексемалари шахснинг ҳарбий фаолияти билан боғлиқ тушунчалар номларидир.

Ўрдакнинг *жўрка, эрка, суқтур, олмабош, чокирқанот, темурқанот, алдалдага, олапука, боғчол* каби етмиш турини ифодаловчи туркий сўзлар муқобили сарт тилида йўқлиги, лексемаларда гендер фарқларнинг ифодаланмаслиги, уларнинг барчаси учун биргина *мурғаб* сўзи ишлатилиши қайд этилган: "...анда муқаррар ва машҳур *илбосун ўрдакдур*. Ва сорт эл *илбосунни* худ билмас. Тоғи турк ўрдакнинг эркагин "сўна" ва тишисин "бўрчин" дер. Ва сорт мунга ҳам от қўймайдур. Ва нар ва мода иккаласин "мурғоби" дер" [Навоий, 2011:9]. Ўрдак турларининг номлангани, ўрдак билан боғлиқ тушунчаларни ифодаловчи бир қатор бирликлар мавжудлиги туркий халқларда, аввало, паррандачилик ривожланганидан далолат беради. Негаки, ўрдак турларини фарқлаш мунтазам кузатувни ва махсус билимни талаб этади. Кундалик тажрибага асосланган билим эса бу борада кўникма ҳамда малакани шакллантиришга хизмат қилган. Ўрдак турларини ифодаловчи хилма-хил номларнинг мавжудлиги овчилик тараққиёти билан ҳам боғлиқдир.

Алишер Навоий от турлари, ашёлари номлари ҳам туркий тилларда ранг-баранг эканлигини таъкидлайди: "Яна от анвоидаки, *тубучоқ* ва *арғумоқ* ва *яка* ва *ёбу* ва *тоту* йўсунлик – борини туркча-ўқ айтурлар. Ва отнинг ёшин дағи кўпракин туркча айтурлар. Бир кулунни «курра» дерлар. Ўзга: *той* ва *гўнан* ва *дўнан* ва *тулан* ва *чирга* ва *ланга* дегунча фасихроқлари туркча дерлар ва кўпраги муни ҳам билмаслар. Ва отни билмас" [Навоий, 2011:9].

3. Шахс хатти-ҳаракати, ҳолатини ифодаловчи лақунар бирликлар. Алишер Навоий шахс хати-ҳаракати, ҳолатини ифодаловчи юзта туркий феълни қайд этади. Бу феъллар ифодалаган тушунчаларнинг сарт тилида сўз шаклига эга эмаслигини таъкидлайди: *қувормоқ, қуруқшамоқ, ушармак, жийжаймоқ, ўнгдаймоқ, чекримак, дўмсаймоқ, умунмоқ, ўсанмоқ, итирмак, эгармак, ўхранмак, ториқмоқ, алдамоқ, аргадамоқ, шиастмак, игланмак, айланмоқ, эрикмак, игранмак, овунмоқ, қистамоқ, қийнамоқ, қўзгалмоқ, соврулмоқ, чайқалмоқ, девдашимоқ, қийманмоқ, қизганмоқ, никамак, сийланмоқ, танламоқ, қимирдамоқ, серпмак, сирмамак, ганоргамак, сигриқмоқ, сигинмоқ, қилимоқ, ёлинмоқ, мунгланмоқ, индамак, тергамак, теврамак, қинггаймоқ, шиғалдамак, синграмоқ, яшқамоқ, исқармоқ, кўнгранмак, ухранмоқ, сийпамоқ, қораламоқ, сурканмак, куйманмак, инграмоқ, тушалмак, мунгаймоқ, танчиқамоқ, танчиқламоқ, кўруксамак, бушурганмоқ, бўхсамоқ, киркинмак, сукадамак, бўсмоқ, бурмак, турмак, томшимоқ, қаҳамоқ, сипқормоқ, чичаркаммак, журканмак, ўртанмак, сизгурмоқ, гурпаклашмак, чупрутмоқ, жиргамоқ, бичимоқ, қикзанмоқ, сингурмак, кундалатмак, қумурмак, бикирмак, кўнгурламак, кинаркамак, кезармак, дўптулмоқ, чидамоқ, тузмак, қазганмоқ, қичигламоқ, гантирамак, ядамоқ, қадамоқ, чиқанмоқ, кўндурмак, сўндурмак, суқлатмоқ*. Бу юз лафздурки, ғариб мақосид адосида тайин қилибдурларки, ҳеч қайси учун сорт тилида лафз ясамайдурларки, барчаси муҳтожун илайҳдурки, такаллум чоғида киши анга муҳтож бўлур [Навоий, 2011:4].

Сипқармоқ (симирмоқ), *томшимоқ* ("лаззат топа-топа, оз-оз ичиш"); *йиғламсинмоқ* ("йиғламсинур-у кўзига келмас ёш"), *инграмоқ, синграмоқ, сиқтамоқ* ("йиғлашнинг кучли даражаси"), *ўкурмак* ("ҳаддан ортиқ ҳаяжон, тўлғониш била йиғлаш"), *инчкирмак* ("ингичка ун билан йиғламоқ"), *ҳой-ҳой йиғламоқ* (ўзни отиб йиғлаш), *бўғизни қириб йиғлаш* бирликлари ифодалаган маънони англатувчи бирликлар сарт тилида мавжуд эмаслиги орқали лақуна ҳодисасининг моҳияти очиб берилган.

4. Қариндошлик тушунчаларини ифодаловчи лақунар бирликлар. *Оға* (ака), *ини* (ука), *эғачи* (опа), *сингил, опага* (отанинг оға-иниси), *тағойи* (онанинг оға-иниси) каби бир қатор қариндошлик атамаларининг сарт тилида мавжуд эмаслиги айтилган: "Ва улук қардош ва кичик қардошни иккаласин "бародар" дерлар ва турклар улуғни – "оға" ва кичикни "ини" дерлар, ва алар улуғ, кичик қиз қардошни ҳам "хоҳар" дерлар. Ва булар улуғни – "эғачи" ва кичикни "сингил" дерлар. Ва булар отанинг оға-инисин "опаға" дерлар. Ва онанинг оға-инисин – "тағойи" (дерлар). Ва алар ҳеч қайсиға от таъйин қилмайдурлар ва араб тили била "эм" ва "хол" дерлар ва *қўқалтошни* туркча тил била дерлар. Ва *атка* ва *энагани* ҳам бу тил била айтурлар" [Навоий, 2011:4]. Сарт тилида шу тилда муқобили бўлмаган туркий тилдаги

қариндошлик атамалари қўлланишини қайд этади.

5. **Кийим-кечакни ифодаловчи лакунар бирликлар.** Либос турларининг ҳам баъзи бирлари сарт тилида номланмагани, бу тушунчаларнинг туркий муқобилларидан фойдаланилиши қайд этилган: *Ва маъҳудий албисадин мисли: дастор ва қалпоқ ва наврўзий ва тўппи ва ширдоғ ва дакла ва ялак ва ёғлиғ ва терлик ва қур йўсунлуғ нималарни борисин турк тили била айтурлар* [Навоий, 2011:9].

6. **Маиший тушунчаларни ифодаловчи лакунар бирликлар.** Туркий халқларнинг муайян воқелик, нарса-буюм қисмларини алоҳида сўзлар билан номлагани, сартларда бу тушунчаларнинг ҳам номи бўлмагани боис айни шу туркий сўзларни қўллашлари ҳақида маълумот берилган: *Бир мутаайийин нимақим оқ уйдур, анга хиргоҳ от қўюптурлар. Аммо анинг ажзосининг кўпини турк тили била айтурлар. Андоққи, тунглюк ва узук ва тўрлуғ ва босруғ ва чиг ва қанот ва кўзанақ ва увуғ ва боғиш ва бўсага ва эркина* ва ало ҳозал киёс [Навоий, 2011:6]. Уй қисмларининг тармоқлаб номланиши халқнинг қурувчилик, бунёдкорлик соҳасидаги тараққиёт тарзини кўрсатади.

Лақунани ички ва ташқи лақунага ажратиш мумкин. Бир тил материали асосидаги лақуналар ички лақуна ҳисобланади. Тил ичидаги лақунар бирликлар кам ўрганилган. И.А.Стерниннинг таъкидлашича: “Ҳар бир тилда кўп сонли тил ичидаги лақунар бирликлар мавжуд, яъни гарчи маъносига кўра яқин лексемалар мавжуд бўлса-да, тилнинг лексик тизимида бўш, тўлдирилмаган жойлар учрайди” [Стернин, 1999:210]. Икки ва ундан ортиқ тиллардаги лақуналар тиллараро лақунани, яъни ташқи лақунани юзага келтиради.

Тадқиқотчи Л.К.Байрамова [Байрамова, 2005] тиллараро лақунар бирлик ва лақуналарни ўрганиб, лақуналарнинг вужудга келишига таъсир кўрсатувчи икки асосий омил мавжуд эканлигини таъкидлайди:

- лингвистик омиллар (объектив дунёни тилга кўра ажратишнинг ўзига хослиги ва тил тизимлари ривожланишида ўзаро мос келмаслиги);

- экстралингвистик омиллар (халқларнинг тарихий, маданий ва маънавий анъаналари, географик, ижтимоий-иқтисодий турмуш шароитлари хилма-хиллиги, турли халқлар урф-одатлари, менталитетининг ўзига хослиги).

“Муҳокамат ул-луғатайн”да ташқи лақуна ёритилган, тиллар, маданиятлар ўртасидаги фарқларнинг тилдаги ифодаси таҳлил қилинган.

Алишер Навоий “Муҳокамат ул-луғатайн”да тил ва маданиятга оид назарий масалаларни ёритган бўлса, шеърӣ ва насрий ижод намуналарида тил ва маданият муносабатини ёрқин акс эттирадиган лексик бирликларни истифода этди. Жумладан, шоир шеърӣятидаги бир қатор сўзлар луғавий маъно ифодалашдан ташқари маданий қарашлар, урф-одат, анъаналар борасида ҳам маълумот беради. Буни Навоий ижодида кенг қўлланган биргина *тўтиё* сўзи семантикаси орқали ҳам кузатиш мумкин.

Тўтиё “мис зангидан ҳосил бўлган кристалл”ни билдиради. Бу сўз форсча-тожикча бўлиб, туркий халқларнинг эроний халқлар билан муайян ижтимоий муҳитда яшаган, маданий-маънавий муносабатда бўлган қадим даврларига бориб тақалади. *Тўтиё*нинг фаол қўлланиши сўз маъносидаги кенгайишни таъминлаган. *Тўтиё* 1. Мис купороси (тиник кўк йирик кристаллардан иборат модда, мис сульфат). 2. Қадимда кўз оғриғига қарши ёки кўзни равшан қилиш учун кўзга суртиладиган дори (ЎТИЛ, IV,2008:248).

Алишер Навоий *тўтиё* луғавий бирлигини денотатив маънода қўллаган:

Неча оқғай кўз ёшим, еткур ғуборин,

Эй, насим, фарзи айн эрур ёшорур кўзга солмоқ тўтиё

[Навоий, 1988:12].

Шоир руҳий ситам оқибатида кўз ёши тўккани ва кўз ёшини тўхтатиш мақсадида унга малҳам бўлувчи ғуборни юборишни шамолдан сўрайди. Бу ўринда *ғубор* сўзининг “ку-кун”, “чанг” маъноси назарда тутилмоқда. Шоир байтда акс этган фикрига мисол келтиради ва тамсил санъати асосида таъсирчан ифода ҳосил қилади, *ёшарур*, яъни ёшланадиган (табиӣки, кўзнинг ёшланиши бу ўринда ундаги жароҳатдан ёки носихатликдан далолатдир) кўзга малҳам сифатида тўтиёни суришларини эслатади. *Ғубор* арабча “гард”, “чанг”, “тўзон” маъноларини билдиради. Чанг, тўзондан ҳавода тўзғиган ёки нарса сатҳига инган майда кукунлар, гард; умуман, тиниклик, равшанликни бузувчи, хира қилувчи (хиралаштирувчи) зарралар; кўчма маънода: киши руҳиятини бузувчи ҳолат, доғ, хиралик тушунчаларини ифодалайди [ЎТИЛ, V,2008:456]. Навоий ғуборни кўз ёшини тўхтатувчи малҳам сифа-

тида қўллайди, бу ўринда *ғубор* агрегат ҳолатининг *тўтиё* агрегат ҳолатига монандлигидан маҳорат билан фойдаланган.

Мана бу байтда ҳам тўтиёнинг кукун кўринишидаги агрегат ҳолатига асосланган:

Ўйлаким, марғулалар кўргузди ул меҳроб уза,

Тўтиёдир хирмани гул узра урган чанг хат [Навоий, 1988:78].

Навоий байтларида тасаввуфий мазмун ифодаланган. Бу мазмун эса сўзларнинг ўз ва кўчма маънолари асосида реаллашган.

Маълумки, ўз қатлам сўзлари семантикасида даврлар оша тилнинг ички қонуниятлари ҳамда ташқи омиллар таъсирида ўзгаришлар юзага келади. Бу ҳолат ўзлашган қатлам сўзлари семантикасида ҳам кузатилади. Ўзлашган сўзлар муайян тилнинг луғат фондида фаол қўллана бошлагач, семантик ўзгаришларга учрайди. Муайян даврларда *тўтиё* кўзга суриладиган сургини ифодалаган. Кейинчалик, “кўзга суриш” семасига асосан *кўзга тўтиё*, *тўтиё қилмоқ* бирликлари шаклланди. *Кўзга тўтиё* жуда азиз, муқаддас ёки ноёб воқеликни изоҳлаш учун ишлатилган. *Тўтиё қилмоқ* “тўтиёдек кўзга суртмоқ, эъозламоқ” демакдир (ЎТИЛ, IV, 2008:248). Бу ўринда тўтиёнинг ноёблиги ҳам назарда тутилган. Тўтиё малҳам сифатида суртилар экан, унинг танқис бўлиши табиий ҳол. Кейинчалик, сўз семантикасида “кўзга суриш” семасидан “ноёб, камёб” маънолари шаклланган. Тўтиёнинг малҳамлик хусусияти *кўзга дори* ибораси орқали янада аниқлашади. *Кўзга дори* жуда қадрли ва кам топиладиган нарса ҳақида ишлатиладиган ибора (ЎТИЛ, II, 2006:446). Бу семадан шаклланган *кўзга суртмоқ* феъли “азиз қилмоқ, эъозламоқ” маъносини билдиради. *Кўзга суртмоқ* ортиқ даражада қадрламоқ, эъозламоқ (ЎТИЛ, II, 2006: 446).

Навоийнинг бир байтида лирик қаҳрамон жоннинг жафосини ҳам азиз билиши, *кўзга тўтиё қилиши* айtilган:

Онча даврон бирла кўрдим аҳли даврондин жафо

Ким, кўзимга тўтиёдек бўлди жонондин жафо [Навоий, 1988:30].

Тўтиё лексемасида “кўк ранг”, “кукун”, “малҳам”, “сурги” семалари мавжуд бўлган. Семантик кенгайиш натижасида “азиз қилмоқ”, “эъозламоқ” семалари шаклланган, *тўтиё қилмоқ* типидagi янги лексема юзага келган. *Тўтиё қилмоқ* кўшма феъли “кўзга суртмоқ” маъносидан шаклланган. *Тўтиё* семантикасида кўзга суриладиган моддий ашёдан “эъозлаш”, “муқаддас билиш”, “қадрлаш” семалари юзага келган. *Тўтиё қилмоқ* шарқ халқларига, жумладан, туркий халқлар, хусусан, ўзбек халқига хос қадрият ифодаси сифатида намоён бўлади. Нон ушоғининг кўзга суртилиши, муқаддас китобни тавоф қилиш анъанаси шу семантик хусусият билан боғланади.

Кўзга суртиши Алишер Навоий ижодида сурма орқали ҳам ифодаланади. “Муҳокамат ул-луғатайн” асарида келтирилган байтда сурма тортмоқ “азиз қилмоқ”, “эъозламоқ” маъноларини англатган:

Чўкурким, сенинг йўлингда тевралмиш аёғимға,

Чекиб ул кўй гардин сурма тортармен қароғимға [Навоий, 1988:30].

Сурма Менделеев даврий системасининг 5-гуруҳига мансуб кимёвий элемент, кумуш-симон оқ, мўрт металл. Таркибида шу элемент бўлган қорамтир пардоз бўёғи (қош, киприклари бўйлаб учун ишлатилади -ЎТИЛ, III, 2006: 593). “Эъозлаш”, “қадрлаш”, “азиз, муқаддас билиш” семалари *сурма* (*сурма тортмиш*) сўзига нисбатан *тўтиё* (*тўтиё қилиши*) лексемасида кучли ва таъсирчан акс этади.

Алишер Навоий мисраларида муайян урф-одат, анъаналар ҳақидаги фактик маълумотлар ҳам учрайдики, улар айрим урфлар ҳақидаги оғзаки ижод намуналари орқали етиб келган маълумотларни асослайди:

Тутулса бирав ўғриду деб кучун

Тутубон илик, лек кесмак учун [Навоий, 1988:240].

Бу байтда халқимизнинг ўғирликка, бировнинг мулкига кўз олайтириш ҳаракатига муносабати, яъни унинг бармоғини кесиш одати ўз аксини топган.

Кўз учиши ва бу ҳолатга бирор ҳодисанинг белгиси сифатида қараш халқимизда ҳозир ҳам учрайди. Анъанавий қарашларга кўра, ҳалол ҳайвонлар (товуқ, кўй, сигир) билан номланган мучалдаги шахсларнинг ўнг кўзи учиши, ҳаром ҳисобланган ҳайвонлар (ит, маймун, илон) билан номланган мучалдаги шахсларнинг чап кўзи учиши хайрли воқеликдан, аксинча ҳолат кўнгилсиз ҳодисадан дарак беради, деб қаралади. Навоийнинг мазкур байти бу иримнинг XV – XVI асрларда ҳам мавжуд бўлганини кўрсатади:

Кўзум учадур, магарки ёрим келадур,

Эс ҳар дам озар, магар нигорим келадур [Навоий, 1988: 222].

Байтда лирик қаҳрамон кўзининг учиши хайрли воқеликка, ёрнинг келишига ишора қилган.

Кўз учишининг муайян воқелик, ҳаракат-ҳолат билан боғланиши психологлар томонидан инсон руҳияти, ўзини маълум кўнгилли ёки кўнгилсиз ҳолатга тайёрлаши оқибатидаги тасодифийлик, деб баҳоланса-да, унинг ўзига хос мураккаб, изоҳлаш қийин бўлган илоҳий белгилигини ҳам инкор этиб бўлмайди.

Хулоса. 1. Алишер Навоийнинг илмий мушоҳадалари замонавий тилшунослик назарияси тараққиётига хизмат қилади. Социоллингвистика, лингвокультурологиянинг назарий муаммолари, даставвал, Алишер Навоий томонидан ўртага ташланган. Алишер Навоий қарашларини назарий жиҳатдан асослаш, илмий манбалар, дарслик, ўқув қўлланмаларда акс эттириш муҳим вазифалардан биридир.

2. Алишер Навоийнинг тилдан фойдаланиш маҳорати намуналари социоллингвистика, лингвокультурология ва бошқа бир қатор лингвистик масалаларни ёритишда амалий қийматга эга. Бу эса шоир ижодини тилшуносликнинг замонавий йўналишлари нуктаи назаридан таҳлил қилиш, туркий тил имкониятлари, ўзбек тили лексикологияси, семасиологияси тараққиётига хос жиҳатларни аниқлаш, бадиий сўз жозибасини намоён қилишга қаратилган тадқиқотлар кўламини кенгайтиришни тақозо қилади.

3. Глобаллашув даври, ахборотнинг тезкор узатилиш эҳтиёжи, техник воситалар тақомили, электрон манбаларнинг кенг тарқалиши китобга эътиборнинг бир оз сусайишига сабаб бўлгандек гўё. Аммо бугуннинг зукко авлоди техник воситалар билан бир қаторда китоб мутолаасига ҳам жиддий эътибор бериш лозимлигини, аждодлар тафаккур зиёсини амалиётга татбиқ қилиш эҳтиёжини англаб етмоқда. Бундай ёшларнинг сафини кенгайтириш, уларда китобга, мумтоз маданий меросга, миллий кадриятларга меҳр-муҳаббат уйғотиш зиёлиларнинг, педагогларнинг масъулиятли бурчидир. Ҳозирги вазиятда таълим-тарбия тизимини муайян мақсадга йўналтирилган тарзда ташкил этиш лозим, токи ёшларимиз Алишер Навоий даҳосидан ибрат олсинлар, тафаккур қудратидан хайратлансинлар, тенгсиз бадиият намуналаридан баҳраманд бўлсинлар. Шунинг баробарида Алишер Навоийнинг илмий мероси, мушоҳадалари ўзбек тили тараққиётини таъминловчи тадқиқотларга тамал манба вазифасини ўтасин. Зеро, ҳазрат Алишер Навоий даҳоси “авждин қуйи инмагай ва аъло даражадин ўзга ерни беганмагай”.

Иқтибослар/Сноски/References

1. Dadaboyev H., Xolmanova Z. Turkiy tillarning qiyosiy-tarixiy grammatikasi. – Toshkent: Mumtoz soʻz, 2015. – 250 b.
2. Omonov Q., Vaxronova D. “Ikki til muhokamasi” asari va komparativistika // Oʻzbek mutafakkirlarining til nazariyasiga doir qarashlari. – Toshkent, 2021. – B. 111-114.
3. Xolmanova Z. Tilshunoslik nazariyasi. – Toshkent: Nodirabegim, 2020. – 257 b.
4. Xolmanova Z., Saidaxmedova O., Nurullayeva O. Lingvokulturologiyaga oid tushunchalar tadqiqi. – Toshkent: Navroʻz, 2018. – B. 41-49.
5. Yuldoshev I. va boshqalar. Mutaxassislikka kirish. – Toshkent: Shafolat Nur Fayz, 2020. – 320 b.
6. Алишер Навоий. Муҳокамат ул-луғатайн. – Тошкент, 2011.
7. Алишер Навоий. Топмадим. – Тошкент: Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1988. – Б.12.
8. Байрамова Л.К. Ментальные межъязыковые лакунарные единицы и внутриязыковые лакуны // Сопоставительная филология и полилингвизм: диалог литератур и культур. – Казань: КГУ, 2005.
9. Нетьматов Х., Бозоров О. Тил ва нутқ. – Тошкент: Ўқитувчи, 1993. – 19 б.
10. Нурмонов А. Танланган асарлар. I жилд. – Т.: Академнашр, 2012. – Б. 11.
11. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Ўқитувчи ва мураббийлар кунига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи. 30.09.2020.
12. Пылаева, О. Б. Относительные этнографические лакуны // Лакуны в языке и речи: сб. науч. тр. вып. 2 / под ред. проф. Ю. А. Сорокина, проф. Г. В. Быковой. – Благовещенск: БГПУ, 2005. – С. 122-123.

13. Севортян Э. В. Этимологический словарь тюркских языков (Общетюркские и межтюркские основы на гласные). – М.: Наука, 1974. – С. 32-40.
14. Стернин И.А. Лексическая лакунарность и понятийная эквивалентность. – Воронеж: ВГУ, 1999. – С. 210.
15. Фозилов Э. Шарқнинг машхур филологлари. – Тошкент: Фан, 1971. – 78 б.
16. ЎТИЛ, I – Ўзбек тилининг изоҳли луғати. – Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2006. – 592 б.
17. ЎТИЛ, II – Ўзбек тилининг изоҳли луғати. – Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2006. – 672 б.
18. ЎТИЛ, III – Ўзбек тилининг изоҳли луғати. – Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2006. – 688 б.
19. ЎТИЛ, IV – Ўзбек тилининг изоҳли луғати. – Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2008. – 608 б.
20. Ҳожиёв А. Тилшунослик терминларининг изоҳли луғати. – Тошкент, 2002. – 167 б.

ALISHER NAVOIY XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Alisher Navoiy xalqaro jurnali Amerika qo‘shma shtatlarining Crossref.org tizimiga kiritiladi hamda har bir maqolaga doi raqami beriladi. Jurnalda quyidagi ruknlar bo‘yicha maqolalar chop etiladi:

- **NAVOIY VA JAHON ADABIYOTI**
- **NAVOIY VA TILSHUNOSLIK MASALALARI**
- **TEMURIYLAR DAVRI TURKIY VA O‘ZBEK ADABIYOTI**
- **BAHOSIZ BITIKLAR** (Navoiy asarlarining qo‘lyozmalari, Navoiy merosi va matnshunoslik masalalari uchun).
- **ASLIYAT UMMONI** (asosan, ingliz, fransuz, nemis, rus, xitoy, yapon, koreys, hind tillariga).
- **NAVOIY NASRI VA NAZMI NAFOSATI** (Navoiy nasri va nazmiga doir tadqiqotlar uchun).
- **ILM, OLAM VA OLIM** (Navoiy ilmiy merosi va turli ilmlarga doir qarashlari uchun).
- **HAQIQAT SARI SAFAR** (Navoiyning falsafiy qarashlari).
- **MA’RIFAT YOG‘DUSI** (Navoiy va islom ma’rifati, Navoiyning diniy-ma’rifiy qarashlari, Navoiy va tasavvuf).
- **NAVOIY POETIKASI** (Fasohat, balog‘at, badiiyat, aruz va qofiya bilan bog‘liq masalalar).
- **TURKIY MUMTOZ ADABIYOT TADQIQI VA UNING BOSHQA ADABIYOTLAR BILAN QIYOSI**
- **NAVOIY VA ADABIY TA’SIR MASALALARI**
- **NAVOIY VA TA’LIM-TARBIYA MASALALARI**

MAQOLALARGA QO‘YILADIGAN TALABLAR:

- maqola 10-15 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- maqolalar **o‘zbek, turk, tojik, rus, ingliz, fransuz** tillarida qabul qilinadi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
 1. Maqola sarlavhasi.
 2. Muallifning F.I.SH., lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o‘qish) joylari, viloyat, respublika va electron pochta adresi to‘liq keltiriladi.
 3. Annotatsiya (maqolaning qisqacha mazmun va maqsadi, 100-150 ta so‘zdan iborat bo‘lishi lozim) **o‘zbek, rus, ingliz** tillarida beriladi.
 4. Tayanch so‘z va iboralar **o‘zbek, rus, ingliz** tillarida (7-10 so‘zdan iborat bo‘lishi kerak).
 5. Kirish (Introduction)
 6. Asosiy qism (Main part)
 7. Natijalar va muhokama (Results and Discussions)
 8. Xulosalar (Conclusions)
 9. Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi (15-20 ta adabiyot).
 - maqola Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, 1 intervalda tayyorlanadi;
 - havola(snoskalar)lar katta qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi [Mo‘minov 2020: 25] shaklida keltiriladi;
 - maqola tomonlari chap: 3 sm, o‘ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm;
 - maqolada keltirilgan ma’lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko‘chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas’uldir.
 - Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan **tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;**
 - tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi.
 - jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.
 - Maqola so‘ngida mualliflar(lar) telefon raqamini kirirtishlari shart.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Toshkent shahri Amir Temur ko‘chasi Matbuot;
Samarqand shahri Universitet xiyoboni 15, SamDU filologiya fakulteti
Tel.: +99891 527 68 22 Telegram raqami: +99891 527 68 22
E-mail: alishernavoiy2020@mail.ru

**ИНФОРМАЦИОННОЕ ПИСЬМО МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
“АЛИШЕР НАВОЙ”**

Международный журнал “Алишер Навой” будет включен в систему Crossref.org Соединенных Штатов Америки и каждой статье будет присвоен DOI. Статьи для публикации в журнале принимаются по следующей тематике:

- **НАВОЙ И ВСЕМИРНАЯ ЛИТЕРАТУРА**
- **НАВОЙ И ВОПРОСЫ ЯЗЫКОЗНАНИЯ**
- **ТЮРКСКАЯ И УЗБЕКСКАЯ ЛИТЕРАТУРА ЭПОХИ ТЕМУРИДОВ**
- **БЕСЦЕННЫЕ РУКОПИСИ** (рукописи произведения Навои, проблемы наследия Навои и текстологии)
- **ОКЕАН МЫСЛЕЙ** (переводы произведений Навои на английский, французский, немецкий, русский, китайский, японский, корейский, индийский языки)
- **ИЗЫСКАННОСТЬ ПРОЗЫ И ПОЭЗИИ НАВОЙ** (для исследований в области прозы и поэзии Навои)
- **НАУКА, МИР И УЧЕНЫЙ** (научное наследие Навои и его научные взгляды)
- **ПУТЬ К ИСТИНЕ** (философские взгляды Навои)
- **ДУХОВНОЕ ОЗАРЕНИЕ** (Навои и ислам, нравственно-духовные воззрения Навои, Навои и суфизм)
- **ПОЭТИКА НАВОЙ** (вопросы поэтики, системы аруз, ритмики и рифмы)
- **ИССЛЕДОВАНИЕ ТЮРКСКОЙ КЛАССИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ И ЕГО СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИЗУЧЕНИЕ**
- **НАВОЙ И ВОПРОСЫ ЛИТЕРАТУРНОГО ВЛИЯНИЯ**
- **НАВОЙ И ВОПРОСЫ ВОСПИТАНИЯ И ОБРАЗОВАНИЯ**

ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ:

- Объем статьи: около 10-15 страниц;
- Статьи принимаются на **узбекском, турецком, русском, английском и французском языках**;
- Структура статьи:
 1. Название статьи.
 2. И.Ф.О. автора, должность, научная степень, место работы (учёбы), область, республика, электронная почта.
 3. Аннотация (краткое содержание и цель статьи, статьи в объеме 100-150 слов) на **узбекском, русском и английском языках**.
 4. Ключевые слова и выражения на **узбекском, русском и английском языках** (7-10 слов).
 5. Вступление (Introduction)
 6. Основная часть (Main part)
 7. Результаты и обсуждение (Results and Discussions)
 8. Заключение (Conclusions)
 9. Литература (References) в алфавитном порядке (15-20 наименований).
- Шрифт текста – Times New Roman; размер — 14 пунктов; межстрочный интервал — 1,5;
- Сноски приводятся в квадратных скобках с указанием *фамилии автора – года издания – страницы* [Мўминов 2020: 25];
- Параметры страницы: слева 3 см, справа 1,5 см, сверху и снизу по 2 см;
- Ответственность за научную обоснованность, достоверность приведенных в статье данных и оригинальность несут авторы статьи.
- Статьи проходят обязательную экспертизу. В журнале публикуются **статьи, рекомендованные экспертами к публикации**;
- Нерекомендованные публикации статьи не публикуются и не возвращаются авторам.
- В одном номере журнала публикуется только 1 статья автора.
- В конце статьи необходимо указать контактный номер автора.

НАШИ КОНТАКТЫ:

Ташкент, проспект Амира Темура, улица Матбуотчилар;
Самарканд, Университетский бульвар, 15, факультет филологии СамГУ
Тел.: +99891 527 68 22 Телеграм номер: +99891 527 68 22
E-mail: alishernavoiy2020@mail.ru

ALISHER NAVOI INTERNATIONAL JOURNAL INFORMATION LETTER

Alisher Navoi International Journal is entered into the United States Crossref.org system and each article is assigned a circle number. The magazine publishes articles on the following sections:

- **NAVOI AND WORLD LITERATURE**
- **NAVOI AND LINGUISTIC ISSUES.**
- **TURKISH AND UZBEK LITERATURE OF THE TEMURIDS PERIOD**
- **INVALUABLE ESSAYS** (for manuscripts of Navoi's works, Navoi's heritage and textual issues).
- **ORIGINAL WORK** (mainly in English, French, German, Russian, Chinese, Japanese, Korean, Hindi).
- **BEAUTY OF NAVOI PROSE AND POETRY** (for research on Navoi prose and poetry).
- **SCIENCE, THE WORLD AND SCIENTIST** (for Navoi's scientific heritage and views on various sciences).
- **JOURNEY TO THE TRUTH** (Navoi's philosophical views).
- **THE LIGHT OF ENLIGHTENMENT** (Navoi and Islamic enlightenment, Navoi's religious-enlightenment views, Navoi and mysticism).
- **NAVOI POETICS** (Issues related to eloquence, maturity, art, rhyme and rhyme).
- **RESEARCH OF TURKISH CLASSICAL LITERATURE AND ITS COMPARISON WITH OTHER LITERATURE**
- **NAVOI AND LITERARY INFLUENCE ISSUES.**
- **NAVOI AND EDUCATIONAL ISSUES.**

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

- the article is presented in 10-15 pages;
- Articles are accepted in **Uzbek, Turkish, Tajik, Russian, English, French;**
- Structure of the article:
 1. Article title.
 2. Full name of the author, position, academic title, place of work (study), region, republic and e-mail address.
 3. Annotation (brief content and purpose of the article, should be 100-150 words) is given in **Uzbek, Russian, English.**
 4. Key words and phrases in **Uzbek, Russian, English** (should be 7-10 words).
 5. Introduction
 6. Main part
 7. Results and Discussions
 8. Conclusions
 9. References - listed in alphabetical order (15-20 references).
 - The article is prepared in Times News Roman font, 14 sizes, 1 space;
 - references are given in parentheses in the form of the author's name - date of publication - page [Muminov 2020: 25];
 - sides of the article left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm;
 - The author (s) are responsible for the scientific validity, reliability and copying of the information and evidence presented in the article.
 - Articles will be examined. Only articles recommended by experts will be published in the journal;
 - Un recommended articles will not be published and will not be returned to the authors.
 - Only 1 article by the author is published in 1 issue of the magazine.
 - The author (s) must enter a phone number at the end of the article.

ADDRESS:

Tashkent city, Amir Temur street Press; Samarkand University Boulevard 15,
SamSU Faculty of Philology Phone: +99891 527 68 22
Telegram number: +99891 527 68 22 E-mail: alishernavoivy2020@mail.ru

ALISHER NAVOIY

XALQARO JURNAL
INTERNATIONAL JOURNAL
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ALISHER NAVOIY. MOSKVA. SERPUXOV MAYDONI
Haykal Ravshan Mirtojiev, Aleksandr Kuzmin va Igor Voskresenskiy muallifligida yaratilgan.

АЛИШЕР НАВОИ. МОСКВА. СЕРПУХОВСКАЯ ПЛОЩАДЬ
Статуя создана Равшаном Миртожиевым, Александром Кузьминым и Игорем
Воскресенским.

ALISHER NAVOI. MOSCOW. SERPUKHOV SQUARE
The statue was created by Ravshan Mirtojiev, Alexander Kuzmin and Igor Voskresensky.